

УДК: 81 347.78.034

ДО ПРОБЛЕМИ ТРУДНОЩІВ ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ У СТУДЕНТІВ МАШИНОБУДІВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

О. Г. Корбут

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

korbut@bigmir.net

У статті розглянуто особливості роботи з технічними текстами під час перекладу їх з англійської мови на українську, визначено труднощі, які виникають у студентів технічних спеціальностей під час перекладу термінів машинобудівної тематики. Автором також розглянуто види термінів за їх будовою (прості терміни, складні і терміни-словосполучення) і наведено приклади кожного типу термінів. Особливу увагу приділено атрибутивним словосполученням, які складають більшість термінів-словосполучень, наведено приклади. Надано визначення таких понять як термін, переклад, технічний переклад. Визначено, які слова можуть вживатися у якості термінів в технічних текстах, чим терміни відрізняються від загальноживаних слів. Розглянуто різні види технічного перекладу і визначено його граматичні і стилістичні особливості.

Ключові слова: переклад, студент, технічні терміни, технічний текст, труднощі перекладу, загальноживані слова, технічний переклад.

В умовах стрімкого наукового прогресу технічний переклад широко використовується в багатьох галузях життя суспільства. Особливу потребу в ньому мають компанії та великі промислові підприємства, в яких є закордонні партнери. Переклад художньої та технічної літератури має багато відмінностей. Технічний переклад складніший, оскільки вимагає спеціальних знань.

Теоретичні та практичні аспекти технічного перекладу досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені (І. Бик, М. Вакуленко, Т. Казакова, В. Карабан, В. Комісаров, Г. Наконечна, А. Паршин). Проте проблемі труднощів перекладу термінів машинобудівної тематики у студентів технічних спеціальностей приділялась недостатня увага. З огляду на це, метою нашого дослідження є аналіз особливостей роботи з технічною літературою, пов'язаних з труднощами перекладу лексичних одиниць у технічних текстах на машинобудівну тематику.

Технічний переклад використовується тоді, коли у людей, які розмовляють різними мовами, виникає потреба в обміні спеціальною науковою або технічною інформацією. Під технічним перекладом ми також розуміємо переклад технічних текстів. Головною проблемою під час виконання технічного перекладу є необхідність поєднувати знання іноземної мови зі знаннями в галузі техніки.

Перекладач технічних текстів повинен вміти не лише робити переклад документів, а й розумітися на вузьких спеціалізованих технічних темах, знати термінологію. Основу технічного тексту становить інформаційна складова, він не містить художніх образів, наявність яких є обов'язковою для

художньої літератури. Перекладачеві слід дотримуватися точності передачі інформації, стандартизації, вміти розшифровувати аббревіатури будь-якого рівня складності, які часто зустрічаються в технічних текстах. Робота над технічними текстами вважається однією з найбільш складних і відповідальних і вона не допускає помилок.

У технічному перекладі використовується формально-логічний стиль, який характеризується відсутністю емоційності, безособовістю і точністю. Технічний переклад також має певні граматичні особливості. У ньому, зазвичай, використовуються пасивні звороти, безособові форми дієслова, неозначено-особові та безособові конструкції.

До технічних текстів можна віднести різну довідкову літературу, словники, сертифікати, інструкції, описи до використання різних товарів, інженерні плани, наукові статті, ділові контракти, комерційні пропозиції та ділове листування, договори. Будь-який технічний документ повинен бути оформлений згідно з прийнятими нормами, які визначають його стиль, лексичне наповнення та інші компоненти тексту. Нотаріальне завірення є обов'язковим для більшої частини технічної документації.

При виконанні технічного перекладу важливо не лише знати специфічні терміни, а й розуміти суть тексту. У цьому полягає основна трудність цього виду перекладу. Вживання того чи іншого терміна насамперед залежить від суті викладеного. При перекладі технічної літератури заміна термінів або стійких виразів на синоніми не допускається [10].

Сьогодні важливу роль відіграє обмін інформацією в різних галузях. Це актуально для інформаційних технологій, які стрімко розвиваються останнім часом. Отже навчання англійської мови в технічному вузі має бути спрямоване на оволодіння студентами лексикою за спеціальністю, підготовку до читання технічної літератури за фахом і формування навичок та розвиток вмінь для професійно-орієнтованого спілкування. У навчанні студентів машинобудівних спеціальностей значну увагу приділяють письмовому перекладу оригінальних технічних текстів за фахом. Також важливим є навчання студентів правильної побудови усних висловлювань за фахом.

Слід зазначити, що особливу увагу у навчанні студентів професійної англійської мови слід приділяти термінам, тобто словам, які використовують фахівці в конкретній галузі. Поняття «термін» походить від латинського слова *terminus*, яке має значення «межа, кордон». Під терміном слід розуміти не лише слово, а й словосполучення, яке використовується для позначення певного поняття. Потрібно звертати увагу студентів на те, що загальноживані слова, зазвичай, є багатозначними, тоді як термін є однозначним, але він може утворюватися на основі одного із значень загальноживаного слова [8].

Терміни виступають головною ознакою будь-якого технічного тексту, вони чітко називають поняття, явища, дію або предмет і розкривають їх основний зміст. Термінами можуть бути слова, які не належать до загальноживаної лексики, а також загальноживані слова в окремих своїх значеннях, наприклад: *lathe* – токарний верстат, *countersink* – зенкування,

dowel – дюбель, clutch – муфта, pulley – шків, shaft – вал, hub – втулка. Прикладами загальнонавчаних слів, які в технічній літературі набувають спеціального значення, можуть бути: nut – гайка, pin – штифт, key – шпонка, bed – станина, table – планшайба, face – торець, lip – ріжуча кромка різця. У навчанні термінології значення терміна повинно розкриватися шляхом логічного визначення, що встановлює місце поняття, позначеного терміном, в системі понять певної галузі науки або техніки. Також у процесі навчання необхідно звертати увагу на систематичність новостворюваних термінів [9].

Перекладом називають максимально точно передавання змісту висловлювання, яке може здійснюватися в усній або письмовій формі за допомогою засобів іншої мови. Існує декілька видів перекладу. Насамперед, переклад може бути усним чи письмовим. До усного перекладу належать синхронний і послідовний переклади. Письмовий переклад складається з технічного й художнього перекладів.

Технічним перекладом називають переклад технічного або науково-технічного тексту. Слід зазначити, що існує декілька видів технічного перекладу, а саме: вільний, дослівний та адекватний переклади. Всі технічні тексти, наприклад, документація із встановлення, експлуатації та обслуговування обладнання, інструкції з використання пристроїв або приладів, статті для технічних журналів тощо перекладаються українською мовою письмово, тому письмовий переклад є важливою формою перекладу технічної літератури. Розрізняють різні види технічного перекладу. Насамперед це повний письмовий переклад, який є основною формою технічного перекладу. Похідними формами технічного письмового перекладу, його скороченими варіаціями, є анотаційний переклад і реферативний переклад. Також до технічного перекладу належить переклад заголовків. Письмовий переклад має відповідати всім нормам граматики й орфографії тієї мови, якою він написаний.

Переклад текстів за фахом викликає певні труднощі у студентів технічних спеціальностей, викликані недостатнім знанням сутності предмета, або недостатнім знанням мови тексту оригіналу. Технічна література насичена термінами, тому підготовку студентів до формування навичок перекладу технічних текстів за фахом слід розпочинати саме з роботи над термінами [2].

Переклад технічних термінів викликає певні труднощі у студентів під час роботи з оригінальною технічною літературою. Деякі терміни мають латинське або грецьке походження. За своєю будовою вони поділяються на такі види: прості терміни, складні терміни й терміни-словосполучення. Прикладами простих термінів є: gear – шестерня, bearing – підшипник, ratio – передатне число, hub – втулка, torque – крутний момент, fulcrum – точка опори, shank – хвостовик. До складних термінів належать: gearbox – коробка передач, flywheel – маховик, camshaft – кулачковий вал, crankshaft – колінчастий вал, workpiece – заготовка, jackscrew – домкратний гвинт, servomechanism – система стеження. Також наведемо приклади термінів-словосполучень: internal combustion engine – двигун внутрішнього згорання, air valve – повітряний клапан, rotated force – обертальна сила, ball bearing – шариковий підшипник,

reciprocating motion – зворотно-поступальний рух, steam engine – паровий двигун, safety valve – запобіжний клапан.

Більшість термінів-словосполучень – це атрибутивні словосполучення, які складаються з означення й означуваного компонента. Слід звертати увагу студентів на те, що в атрибутивних словосполученнях означення займає початкову позицію. Наведемо декілька прикладів атрибутивних словосполучень: bursting pressure – розривний тиск, flush valve – змінний клапан, abrasion resistance – опір тертю, floating piston – вільно плаваючий поршень, threaded connection – різьбове з'єднання, piston pump – поршневий насос, permanent deformation – залишкова деформація.

Під час перекладу технічних текстів за фахом з англійської мови на українську значні труднощі у студентів машинобудівних спеціальностей викликає переклад складних термінів. Складні терміни виникли в мові внаслідок науково-технічного прогресу. Під час виконання перекладу технічного тексту студенти користуються спеціальним програмним забезпеченням, наприклад, електронними словниками, але це не завжди допомагає їм досягнути єдності стилю й технічної термінології. Під час машинного перекладу технічний текст пропускають через спеціальні комп'ютерні програми, які використовують двомовний електронний словник, що містить великий лексичний запас. Але слід зазначити, що якість такого машинного перекладу буде відрізнятися від перекладу, зробленого студентом власноруч. Машинний переклад завжди потребує доопрацювання [5].

Результати здійсненого дослідження дають змогу зробити висновки про те, що навчання студентів машинобудівних спеціальностей письмового технічного перекладу може бути ефективним, якщо воно здійснюється з урахуванням труднощів засвоєння технічної термінології та будується на основі оригінальних сучасних технічних текстів за фахом.

Здійснене дослідження не вичерпує зазначеної проблеми. Перспективним може бути аналіз особливостей анотаційного та реферативного перекладу технічної літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бик І. С. Теорія та практика перекладу / І. С. Бик. – Львів, 2008. – 267 с.
2. Вакуленко М. О. Сучасні проблеми термінології та української наукової термінографії / М. О. Вакуленко. – К.: ВПЦ Київський університет, 2009. – 64 с.
3. Казакова Т. А. Практические основы перевода. Учебное пособие / Т.А. Казакова. – СПб.: Лениздат; Издательство «Союз», 2002. – 320 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.

5. Карабан В.І. Переклад наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. – К., 2001. – 302 с.
6. Комиссаров В. Н. Теоретические основы методики обучения переводу / В. Н. Комиссаров. – М.: Рема, 1997. – 111 с.
7. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
8. Наконечна Г. Я. Українська науково-технічна термінологія / Г.Я. Наконечна. – Львів: Наука, 1999. – 204 с.
9. Паршин А. А. Теория и практика перевода / А. А. Паршин. – М.: Русский язык, 2000. – 161 с.
10. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я.И. Рецкер. – М.: Р. Валент., 2004. – 240 с.
11. Чеботарев П. Г. Перевод как средство и предмет обучения: Научно-методическое пособие / П. Г. Чеботарев. – М.: Высшая школа, 2006. – 320 с.

REFERENCES

1. Byk I.S. *Teoria ta praktyka perekladu* [Theory and practice of translation]. Lviv, 2008. 267 p.
2. Vakulenko M.O. *Suchasni problemy terminologii ta ukrainskoi naykovoї terminografii* [Modern problems of terminology and Ukrainian scientific terminography]. Kyiv, Kyiv universitet, 2009. 64 p.
3. Kazakova T.A. *Prakticheskie osnovy perevoda. Uchebnoe posobie* [Practical basis of translation. Educational textbook]. SPb, Lenizdat, Izdatelstvo "Soiuz", 2002. 320 p.
4. Karaban V.I. *Pereklad angliiskoi naukovoї i technichnoi literatury. Gramatychni trudnoschi, leksychni, terminologichni ta zhanrovo-stylistychni problemy* [Translation of English scientific and technical literature. Grammatical difficulties, lexical, terminological and genre-stylistic problems]. Vinnytsia, Nova knyga, 2004. 576 p.
5. Karaban V.I. *Pereklad naukovoї i technichnoi literatury*. [Translation of scientific and technical literature.]. Kyiv, 2001. 302 p.
6. Komissarov V.N. *Teoreticheskie osnovy metodiki obuchenia perevodu* [Theoretical basis of translation training methodic]. Moskva, Rema, 1997. 111 p.
7. Komissarov V.N. *Teoria perevoda (lingvisticheskie aspekty)* [Theory of translation (linguistic aspects)]. Moskva, Vysshaia shkola, 1990. 253 p.
8. Nakonechna G.Ya. *Ukrainska naukovo-technichna terminologiiia* [Ukrainian scientific and technical terminology]. Lviv, Nauka, 1999. 204 p.
9. Parshin A.A. *Teoria i praktika perevoda* [Theory and practice of translation]. Moskva, Russkii yazyk, 2000. 161 p.
10. Retsker Ya.I. *Teoria perevoda i perevodcheskaia praktika. Ocherky lingvisticheskoi teorii perevoda* [Theory of translation and translation practice. Essays of linguistic translation theory]. Moskva, R. Valent, 2004. 240 p.
11. Chebotarev P.G. *Perevod kak sredstvo i predmet obucheniia: Nauchno-metodicheskoe posobie* [Translation as means and subject of training: scientific-methodic textbook]. Moskva, Vysshaia shkola, 2006. 320 p.

О. Г. Корбут. К проблеме трудностей перевода технических терминов у студентов машиностроительных специальностей.

В статье рассмотрены особенности работы с техническими текстами во время перевода их с английского языка на украинский, определены трудности, возникающие у

студентов технических специальностей во время перевода терминов машиностроительной тематики. Автором также рассмотрены виды терминов согласно их структуре (простые термины, сложные и термины-словосочетания) и приведены примеры каждого вида терминов. Особое внимание уделено атрибутивным словосочетаниям, которые составляют большинство терминов-словосочетаний, приведены примеры. Подано определение таких понятий как термин, перевод, технический перевод. Определено, какие слова могут употребляться в качестве терминов в технических текстах, чем термины отличаются от общеупотребительных слов. Рассмотрены различные виды технического перевода и определены его грамматические и стилистические особенности.

Ключевые слова: перевод, студент, технические термины, технический текст, трудности перевода, общеупотребительные слова, технический перевод.

14683 знака, 0,37 ум.др.ар.

O. Korbut. On the problem of translation difficulties of technical terms in engineering students.

The article is devoted to the problem of technical terms translation. It deals with the difficulties which appear in the translation of technical texts. The definitions of such concepts as “term”, “translation” and “technical translation” are given. The difference between the terms and the words in general use is specified. Main types of technical terms classification according to their structure are described. Examples of plain, complex and phrase technical terms are given. Special attention is paid to the analysis of the attributive phrase technical terms translation. Main peculiarities of the technical terms translation are defined and analyzed by the author. The author also considers the main criteria which students have to follow in technical texts translation. The analysis of the most difficult for translation technical terms is given by the author. Brief description of the main technical translation types is presented in the article. The attention is paid to the requirements for the technical terms translation. The main terms translation method, which is used by the students in technical literature translation, is specified by the author. The author also defines and gives examples of the words, which can be used as special terms in technical texts. The significance and importance of the considered technical terms translation peculiarities is outlined in the article.

Key words: translation, student, technical terms, technical text, translation difficulties, words in general use, technical translation.